

آیا کاریکاتور چهره یک هنر است؟

Is Caricature an Art?

افشین سبوی

زمانی تقلید از مجله‌های کمیک استریپ و کشیدن چهره‌های کارتونی عشق من بود و البته کشیدن کاریکاتور چهره از آشنایان و معلمان محترم! یادم می‌آید یک دفعه یک کاریکاتور خارجی دیدم که در نهایت ایجاز و سادگی، تنها با چند خط ساده، چهره شخص مشهوری با یک اغراق جالب را کار کرده بود. خیلی ساده به نظر می‌آمد. من آن را کپی کردم و چه آسان! بعد سعی کردم از چهره‌های دیگر با همان تکنیک کاریکاتوری بکشم. بنابراین با همان چند خط ساده شروع کردم، اما شباهت به جای خود، حتی چهره هم کامل نشد. به تعداد خطها اضافه کردم، هاشور زدم و سایه روشن افزودم، اما نه! سرانجام با هر زحمتی بود، شباهت و اغراق را در کارم نشان دادم. طرح من نسبت به طرح آن کاریکاتور است، خیلی خط و سایه اضافه‌تر داشت و لی انگار چیزهای زیادی هم کم داشت!

آیا فرمول خاصی وجود داشته که من رعایت نکرده بودیم؟ اگر چنین بوده، کدام‌اند؟ در واقع، این مقاله به بررسی کاریکاتور چهره از چند جنبه می‌پردازد: تعریف، مواد لازم برای یادگیری و چگونگی اجرا، در این کار، از تجربیات شخصی و تجربیات تدریس در زمینه کاریکاتور بهره می‌برم با این امید که پاسخی باشد به سوال‌های مشترک علاقه‌مندان به این رشته.

کاریکاتور چهره چیست؟ من در اینجا به تاریخچه و اسامی نمی‌پردازم، آن‌ها را می‌توان در کتاب‌ها و منابع دیگر جستجو کرد. در اینجا، مسئله هویت معنای کاریکاتور چهره

ساده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

در حد یک کار بی ارزش و سطحی نزول کند که این بستگی به دانش و توانایی و خلاقیت خود هنرمند دارد. از نظر تکنیکی نیز کاریکاتور چهره بسته به هنرمند می تواند فراز و فرود یا بهتر بگوییم دارای تنوع و وسعت دیدگاهها و تکنیکها باشد و اصولاً نباید آن را به یک نوع دید و تکنیک خاصی محدود کرد.

پس قبل از شروع طراحی یک کاریکاتور چهره، ابتدا باید چند سوال بدیهی را از خود (ببرسیم آن قدر بدیهی که گاه به آنها توجه نمی کنیم):

ترتیب، آیا کاریکاتور چهره یک هنر است یا صرفاً برای ایجاد سرگرمی و تفریح انجام می گیرد؟ اگر به محتوایی که توسط کاریکاتور منتقل می شود برگردیم، می بینیم که اجرای یک کاریکاتور ارزشمند، برخلاف ظاهر ساده اش، به پیش داشته ها و دانش عمومی بسیاری متکی و از پیچیدگی هایی برخوردار است. پس کاریکاتور یکی از زیرمجموعه هنرهای تجسمی مانند نقاشی، گرافیک، عکاسی یک هنر است که مبانی بصری در مورد آن هم صادق است و درست مانند آنها می تواند متعالی باشد یا

مطرح است. در واقع، واژه کاریکاتور (Caricature) در زبان انگلیسی به کاریکاتور چهره اطلاق می شود که با کارتون متفاوت است ولی ما در فارسی هر دو را کاریکاتور می نامیم. به هر حال، کشیدن یک کاریکاتور چهره و یا کلا کاریکاتور نسبت به سایر رشته های تجسمی هنر قدری ساده تر به نظر می آید: یک کاغذ یا مقوای سفید، مداد، خودکار... و چند تا خط که مانند ساخت یک مجسمه یا یک انیمیشن نیازی به تجهیزات فنی یا وسایل گران قیمت ندارد و در ضمن سرگرمی خوبی هم است. پس به این

الف) چرا در کاریکاتور چهره می‌کشیم؟ هدفمان چیست؟ سرگرمی یا لذت بردن از خلق یک اثر هنری یا انتقاد در واقع، هدف از کشیدن یک کاریکاتور چهره ترکیبی از همه این‌هاست. اما نباید هرگز فراموش کنیم که در نهایت هدف ما از کشیدن کاریکاتور چهره خلق یک اثر هنری است، نه تصویرگری جوک، هزل یا ژانگولس! اگر به این وسیله تنها می‌خواهیم به کسی توهین کنیم، به زحمتش نمی‌ارزد. چون برای انجام آن خیلی چیزها باید یاد بگیریم ما با کاریکاتور چهره می‌خواهیم شخصیت درونی یک فرد را با کمک مبانی بصری و با چاشنی طنز و اغراق به تصویر بکشیم.

این مهم‌ترین چیز است. یادمان باشد اگر به اثری که می‌آفرینیم اعتمادی نداشته باشیم، نباید این انتظار را از مخاطب داشته باشیم که کارمان را جدی بگیرد.

ب) چه وقت شروع به کار کنیم؟ قبل از شروع طراحی کاریکاتور، باید پیش نیازهایی را گذرانند. در واقع، یک کاریکاتور خوب چهره حاصل چند نوع پیش‌داشته زمینی و تکنیکی است که یک

کاریکاتور نیست خوب باید آن‌ها را بدانند. او باید کمی روانشناسی بداند بتواند تحلیلی درست از شخصیت و یا تیپ اجتماعی موضوع کارش ارائه دهد. البته باید ایجاد تناسب و شباهت سازی در طراحی را نیز به خوبی بداند.

برای بالا رفتن از یک نردبان، نمی‌توان ابتدا از پله آخر شروع کرد. ایجاد اغراق در تناسب یک چهره را باید ابتدا با درک تناسب طبیعی فرا گرفت. اما چگونه می‌توان یک ساختار را تغییر داد.

بدون آنکه از تناسب خود ساختار اطلاع درستی داشته باشیم. به خاطر می‌آورم زمانی خانم جوانی کارهایش را به من نشان می‌داد تا نظرم را بگوید. بعد از دیدن کارهای او، به وی پیشنهادهای کردم تا زمان بیشتری بر روی طراحی طبیعی بگذارد. او گفت من طراحی را قبلاً گذرانده‌ام! با تعجب نگاهش کردم! مثل اینکه ورزشکاری که به دنبال کسب مدال است، بگوید من قبلاً ورزش کرده‌ام. مهارت در طراحی امری تمام شدنی نیست و علاوه بر تسلط تکنیکی و رفع عیوب، هر بار می‌توانیم نکات جدیدی را فراگیریم. این شامل همه می‌شود: هنر جو، استاد، آماطور و حرفه‌ای.

پ) مراحل کشیدن یک کاریکاتور چهره چیست؟ آیا ابتدا اغراق‌ها را مشخص می‌کنیم؟ البته که نه! هیچ چهره‌ای بیرون از تناسب و یک مجموعه استانداردهای خلق نشده است. پس ما باید نقاط اغراق را در هر چهره کشف کنیم. به طور کلی، در مقطع طراحی باید این مراحل را گذرانند: طراحی تناسبیات چهره، شباهت سازی و ایجاد اغراق.

ت) از چه کسی باید کاریکاتور چهره کشید؟ ما به تصادف به سراغ کسی نمی‌رویم. باید انگیزه‌های ما را ترغیب کند یا در حقیقت باید موضعی نسبت به وی داشته باشیم. بنا بر این،

شروع کار با علم انسانی و مطالعات فرهنگی
رساله جامع علوم انسانی

صرفاً با داشتن یک عکس با کیفیت خوب نمی‌توان یک کاریکاتور چهره کشید. اصول بدون شناخت کافی از یک نفر، چگونه می‌توان شخصیت درونی وی را نمایش داد؟

پس برای هر سوژه، پرونده جدیدی باز می‌کنیم و یک بایگانی از تصاویر، مقالات نوشته شده در مورد وی یا کارها و پیشینه و احتمالاً نظریاتش جمع‌آوری می‌کنیم. امروزه، استفاده از اینترنت مشکل کمبود منابع را تا حد زیادی حل کرده است. پس از انجام این تحقیقات، شاید حتی موضع اولیه ما نسبت به سوژه تغییر کند و دیگر نسبت به وی «سطحی» فکر نکنیم. ما باید تا حد امکان به سوژه نزدیک شویم و این نشان می‌دهد که باید سوژه‌ای را انتخاب کنیم که «ارزش» تحقیق و مطالعه را داشته باشد. رالف استدمن در توضیح این‌که چرا دیگر کاریکاتور چهره نمی‌کشند در جایی گفته است چون کاریکاتورهای ما از سیاستمداران، به آن‌ها اعتبار می‌دهد، ما باید در این امر بیشتر دقت کنیم.

در واقع، این‌ها پیش‌نیازهای شروع یک کاریکاتور چهره بود، زیرا با وجود آن‌ها، تازه کار ما شروع می‌شود. در این میان، طراحی را با اجرای زیاد و آکادمیک و تجربه کردن بسیار می‌توان آموخت، البته اگر علاقه‌ای در میان باشد. ◀ ادامه دارد

شوریه‌شکاه علوم نشان مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی